

Osmanlı'da Demokratikleşme Hareketleri

Avrupa'da meydana gelen Fransız İhtilali Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkilemiş ve devletin dağılma sürecini hızlandırmıştır. Osmanlı yöneticileri ve aydınları devleti dağılmaktan kurtarmak amacıyla bir takım ıslahatlar yapmaya başladılar. Fransız İhtilali'nin etkisiyle başlayan bu ıslahatlar Osmanlı Devletinde Demokratikleşme Faaliyetleri olarak kabul edilmektedir.

Sened-i İttifak (1808)

Osmanlı Devleti'nde Demokratikleşme çalışmaları II. Mahmut Döneminde imzalanan Sened-i İttifak'la başlar. Osmanlı tarihinde padişahın yetkileri ilk kez sınırlandırılmış ve padişah ilk defa kendi otoritesinin yanında bir güç olarak ayanları kabul etmiştir. Sened-i İttifak'ın imzalanmasında Fransız İhtilalinin bir etkisi yoktur. Tamamen Osmanlı Devletinin iç sorunları sonucu ortaya çıkmıştır.

Sened-i İttifak'a göre;

1. Ayanlar, padişahın emirlerine uyacaklar.
2. Padişah ayanların varlığını tanıyacak, elde etmiş oldukları hakları kabul edecek.
3. Ayanlar yapılacak ıslahatları destekleyecek ve kendi bölgelerinde uygulayacaklar.
4. Ayanlar, devletin eyaletlerden asker almasına karşı gelmeyecek ve asker toplama işlerine yardımcı olacaklar.
5. Padişah aşırı vergi koymayacak, vergiler eşit ve adaletli olacak, vergiler devletin koyduğu kanun ve kurallara göre toplanacak.

Osmanlı Demokratikleşme Hareketleri Konu Anlatımı
Sadrazamın kanun ve ittifaka (anlaşmaya) uygun olarak vereceği emirlere uyulacak, uymayanlara karşı konulacak.

Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)

Avrupa devletlerinin azınlık haklarını bahane ederek Osmanlı Devletinin içişlerine karışmalarını önlemek. Azınlıklara bir kısım haklar vererek Osmanlı Devletine olan bağlılıklarını artırmak amacıyla ilan edilmiştir. Yalnız burada dikkat etmeniz gereken nokta Tanzimat Fermanı'ndaki haklar yalnız azınlıklar için değil bütün halk için verilmiştir.

Tanzimat Fermanı'nın Önemi;

Bu fermanın getirdiği en önemli yenilik her gücün üzerinde kanun gücünün varlığı kabul edilerek "Hukukun Üstünlüğü" ilkesinin benimsenmesidir. Padişah, bu fermanı kabul ederek bizzat kendi yetkilerini sınırlandırmıştır. Osmanlı Devletinde anayasacılık faaliyetlerini başlatmıştır. Özetle; bu fermanla padişah kendi gücünün üstünde bir kanun gücünün varlığını kabul etmiştir.

Tanzimat Fermanı'nın da yer alan haklar, maddeler

1) Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman ve Hristiyan tüm halkın; irz, namus can, mal, güvenliği devletin güvencesi altında olacak.

2) Herkesten gelirine ve gücüne göre vergi alınacak ve vergi toplama esnasında adaletsizlik yapılmayacak.

3) Herkes kanun önünde eşit kabul edilecek, mahkemelerde açık yargılama yapılacak, hiç kimse mahkemede yargılanmadan idam edilmeyecek.

4) Herkes mülkiyet hakkına sahip olacak, miras bırakabilecek ve müsadere usulü kaldırılacak.

5) Askere alma işi belli bir düzene bağlanacak ve askerlik süresi sınırlandırılacak.

6) Rüşvet ve iltimas kaldırılacak.

Islahat Fermanı (28 Şubat 1856)

Osmanlı Devleti, Paris Antlaşması'na azınlıklarla ilgili bir madde konulmasını önlemek ve Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek iç işlerimize karışmasını engellemek amacıyla Islahat Fermanı'nı ilan etmiştir. Burada dikkat etmeniz gereken durum Tanzimat Fermanı'nda yer alan haklar bütün halkı kapsarken Islahat Fermanı'ndaki haklar yalnız azınlıklar / Gayr-i Müslimler içindir.

Islahat Fermanı'nın Maddeleri

- 1) Azınlıklara din ve mezhep özgürlüğü tanınacak.
- 2) Azınlıklara ait okul, kilise ve hastane gibi binalar tamir edilebilecek veya yeniden inşa edilebilecek.
- 3) Irk ve din farkı gözetilmeksizin herkes devlet memurluklarına, okul ve askeri hizmetlere girebilecek.
- 4) Gayrimüslimlere küçük düşürücü ifadeler kullanılmayacak. Resmi yazışmalarda "Gavur" kelimesi kullanılmayacak.
- 5) Vergiler herkesin gelirine göre alınacak. İltizam usulü kaldırılacak.
- 6) Mahkemeler açık olarak yapılacak, Müslümanlarla gayr-ı müslimlerin birlikte yargılanacakları karma mahkemeler kurulacak.
- 7) Azınlıklara banka ve şirket kurma, il ve belediye meclislerine girebilme hakkı tanınacak.
- 8) Askerlik mecburi olacak. Azınlıkların bedelli (paralı) askerlik yapmaları kabul edilecek.
- 9) Yabancı uyruklulara mülk edinme ve veraset hakkı sağlanacak.

Tanzimat Fermanı Özellikleri

Islahat Fermanı'nın Önemi

Bu fermanla Müslümanlar ile Müslüman olmayan halk arasında eşitlik sağlanmıştır. Azınlıklara geniş haklar veren Osmanlı Devleti azınlıklarla Müslüman halkı kaynaştırmak istemiştir.

I. Meşrutiyet'in İlanı (23 Aralık 1876)

Meşrutiyet'in İlanı'nın Nedenleri

1. Azınlıkları devlet yönetimine katarak, ülkede birlik ve beraberliği sağlamak.
2. Milliyetçilik akımının etkisini azaltarak, azınlık isyanlarını durdurmak ve devletin dağılmasını önlemek.
3. Avrupalı devletlerin, azınlık hakları gerekçesiyle Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmasını engellemek.

Meşrutiyet'in ilanı ile Türk tarihinde ilk defa anayasa yapıldı (Kanun-i Esasi) yönetim şekli değişti (mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçildi.) halk yönetime katıldı ve millet meclisi (parlamento) açıldı (Meclis-i Mebusan)

4. Aynı zamanda padişahın seçtiği mebuslardan oluşan Meclis-i Ayan açıldı.

Halkın seçtiği meclis-----→ Meclis-i Mebusan

Padişahın seçtiği meclis-----→ Meclis-i Ayan

A. Halkla ilgili Yenilikler

- 1) Devletin yönetim biçimi Meşrutiyet, resmi dili Türkçe, dini İslam'dır.
- 2) Herkes kanun ve devlet önünde eşit haklara sahiptir.
- 3) Herkese eğitim-öğretim, mülkiyet hakkı ve basın-yayın özgürlüğü verilmiştir.
- 4) Herkes din ve mezhep özgürlüğüne sahiptir.

B. Yönetimle ilgili Yenilikler

- 1) Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.
- 2) Meclis, Ayan ve Mebusan Meclisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- 3) Ayan Meclisi üyeleri, ömür boyu bu görevde kalmak üzere padişah tarafından atanmaktadır.
- 4) Mebusan Meclisi üyeleri, halk tarafından dört yılda bir yapılan seçimle belirlenmektedir. Seçme ve seçilme hakkı sadece erkeklere tanınmıştır.
- 5) Yasama yetkisi Mebusan ve Ayan Meclislerine aittir.
- 6) Yasalar padişahın onayından sonra yürürlüğe girmektedir.

- 7) Yürütme yetkisi, başında padişahın bulunduğu bakanlar kuruluna aittir.
- 8) Hükümetin kurulması ve görevden alınması yetkisi padişaha aittir.
- 9) Sadrazam, kabinenin başkanı olarak bakanları kendi seçmektedir.
- 10) Hükümet meclise karşı değil, padişaha karşı sorumludur.
- 11) Kanun teklif etme yetkisi hükümete aittir.
- 12) Padişah, sürgün cezası verme ve sansür uygulama yetkisine sahiptir.
- 13) Savaşa ve barışa karar verme yetkisi padişaha aittir.

Osmanlı Devleti Arması

Meşrutiyet'in İlanı'nın Sonuçları

- 1) Aydınların yönetimde etkinliği arttı, halk devlet yönetimine katıldı.
- 2) Azınlıkların bağımsızlık istekleri durmadı ve Avrupalı devletlerin, Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışması önlenemedi.
- 3) Osmanlı Devleti toprak kaybetmeye devam etti.

Osmanlı Anayasasında

- 1) Padişahın meclisi açma kapama yetkisine sahip olması
- 2) Hükümetin meclise karşı değil, padişaha karşı sorumlu olması.
- 3) Padişahın yasama ve yürütme yetkilerinin başında olması.
- 4) Sadece hükümetin kanun teklifinde bulunabilmesi
- 5) Sadece erkeklere seçme ve seçilme hakkının verilmesi ve bunun da belli şartlara bağlanması
- 6) Padişahın mahkeme kararı olmadan sansür koyma ve sürgüne gönderme yetkilerinin olması.

Bu uygulamalar demokratik ilkelere aykırı olduğu gibi Osmanlı parlamentosunun da demokratik bir parlamento olmasını engellemiştir.

Meşrutiyetin Sona Ermesi

Azınlık milletvekillerinin mecliste bağımsızlık isteğinde bulunmaları, devlet işlerini yavaşlatmaları sonucu II. Abdülhamid, 14 Şubat 1877'de Osmanlı-

Rus Savaşını bahane ederek, anayasanın kendisine vermiş olduğu yetkiyi kullanarak meclisi kapattı.

II. Meşrutiyet'in İlanı (23 Temmuz 1908)

Bazı aydınlar 1889'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurdular. Bu cemiyet II. Abdulhamit'e meşrutiyeti yeniden ilan etmesi için baskı yapmaya başladı.

İngilizlerle Ruslar arasında 1908'de yapılan Reval görüşmelerinde, İngilizlerin Rusya'yı Balkanlar üzerinde serbest bırakması haberini alan İttihatçı subayların Makedonya'da çıkardığı ayaklanmanın daha fazla büyümesini tehlikeli bulan II. Abdulhamit 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyeti ikinci kez ilan etti.

II. Meşrutiyet'in Getirdiği Yenilikler

- 1) Padişahın kanunları veto etme yetkisi sınırlandırılmıştır.
- 2) Padişahın Meclisi kapatma yetkisi kaldırılmıştır.
- 3) Padişahın sansür koyma ve sürgüne gönderme yetkisi kaldırılmıştır.
- 4) Hükümet padişaha karşı değil meclise karşı sorumlu olacaktır.
- 5) Herkese toplantı yapma ve dernek kurma hakkı verilmiştir.
- 6) İlk siyasî partiler kuruldu Türk tarihinde ilk kez çok partili dönem başladı.
- 7) Savaş ve barışa karar verme yetkisi Meclise verilmiştir.

UYARI

II. Meşrutiyet Döneminde yapılan değişikliklerle devlet yönetimi daha demokratik hale getirilmiştir.

I. Meşrutiyet Dönemi Siyasal Olayları

- 1) Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti.
- 2) Yunanistan Girit'i topraklarına kattığını ilan etti.3) Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i ilhak etti.
- 4) 31 Mart Vakası meydana geldi.

31 MART İSYANI (13 NİSAN 1909)

Nedenleri

1. Meşrutiyet yönetimini istemeyen insanlar
2. **Ahrar Örgütünün** meşrutiyet karşıtı çalışmaları
3. Volkan Gazetesi ve İttihad-ı Muhammedi derneğinin meşrutiyet karşıtı çalışmaları
4. Halkın meşrutiyete ve gayrimüslimlerle olan eşitliğe sıcak bakmamaları
5. Ordudan atılan Meşrutiyet karşıtı subayların kışkırtması
6. Bulgaristan'ın 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etmesi
7. 6 Ekim 1908'de Avusturya'nın, Bosna-Hersek'i işgali

31 Mart Olayı Nasıl Oldu?

- Volkan Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi 6 Nisan 1909'da öldürüldü.
- Cenazesi meşrutiyet karşıtı gösteriye dönüştü.
- Gösteri giderek isyana dönüştü.
- İsyân Selanik'te duyulunca, Hareket Ordusu adındaki birlik İstanbul'a hareket etti. Komutanı Mahmut Şevket Paşa
- Hareket Ordusu'nun kurmay başkanı Mustafa Kemal'di.
- İsyân 24 Nisan 1909'da bastırıldı.

31 Mart Olayı'nın Sonuçları

1. Abdülhamit tahttan indirildi ve yerine V. Mehmet Reşat geçti.
2. Padişah'ın yetkileri kısıtlandı, meclisin yetkileri artırıldı.
3. Mustafa Kemal ilk kez bir siyasi olaya karışmış oldu ve adını duyurdu.

Not : 31 Mart Vakası, Osmanlı tarihinde rejime (Yönetim şekline) karşı yapılan ilk isyandır.